

Nakladnik:

Znanje d.o.o.
Mandićeva 2, Zagreb

Za nakladnika: Zvonimir Čimić

Naslov izvornika:

Jesper Juul

SCHULINFARKT

Was wir tun können, damit es Kindern,
Eltern und Lehrern besser geht by Jesper Juul
Copyright © 2013 Kössel-Verlag
a division of Verlagsgruppe Random House GmbH,
München, Germany
Copyright za hrvatski prijevod © Znanje d.o.o.

Prevela s njemačkoga: Sabine Marić

Glavna urednica: Silvia Sinković

Urednica: Bojana Franić

Tehnički urednik: Nikica Ostarčević

Stručna redaktorica: Dušanka Kosanović

Tisak: Znanje d.o.o.

Mandićeva 2, Zagreb — rujan 2013.

*Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne može
biti objavljen ili pretisnut bez prethodne suglasnosti
nakladnika i vlasnika autorskih prava.*

ISBN 978-953-324-861-5

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem **854476**

Jesper Juul

Škola u infarktnom stanju

**Što učiniti kako bi djeci, roditeljima
i nastavnicima bilo bolje**

U suradnji s Knutom Krügerom

Predgovor hrvatskom izdanju
napisala Dušanka Kosanović

Sadržaj

Predgovor hrvatskom izdanju	9
Predgovor	13
Škole pod pritiskom	21
Djeca žele učiti	23
Pravo na obrazovanje umjesto obaveznog školovanja	25
Gubitak zajedničkih vrijednosnih predodžbi	27
Svoje glavci umjesto primatelja zapovijedi	29
Odgojni zadatak škole	30
Za što su nadležni roditelji?	31
Što mogu postići školski psiholozi?	33
Što je potrebno djeci?	34
Školski trokut	41
Žene kao krčitelji novih putova za djecu	43
Kakve učenike želi škola?	44
Škole u defenzivi	45
Kompetencija u odnosima umjesto obrambenog stava	47
Kako nastavnik pokazuje svoju kompetenciju u odnosima?	49
Podjela moći definiranja	52
Umjetnost dijaloga	53
Jesu li mediji opasnost sami po sebi?	55

Domaće zadaće – izvor sukoba	57
Otvorenost i priznanje	59
Kako se škola može opustiti?	63
S roditeljima na razgovoru	79
Kako smo tragično zatajili u ophođenju s »teškim« tinejdžerima	97
Pretjerana odgovornost	99
Postoje li mladi do kojih ne možemo doprijeti – ili su naše ruke prekratke?	103
Mladi i stari u ofsajdu	105
Svu moć specijalistima?	106
Nužnost bivanja ranjivim	107
Poslušnost pod svaku cijenu?	109
Pedagoška namjera	111
Samosvijest i samopouzdanje	113
Kako suradnja i odnos mogu biti uspješni?	118
Što čini dobrog pedagoga?	127
Koje odgojne ciljeve imamo?	128
Poslušnost ili mentalno zdravlje?	129
Razvoj osobnog autoriteta	133
Odnos subjekt-subjekt	135
Pedagoški zanat i kompetencija u odnosima	139
Integritet i suradnja	141
Na putu prema školi budućnosti	143
Inteligencija srca	165
<i>Knjige Jespera Juula</i>	169
<i>O autoru</i>	171

Predgovor

Presudan faktor u svakoj školi su ljudi. Vjerojatno ne postoji plemenitiji poziv od onog nastavničkog zbog rada s djecom koja im se povjere s potpunom predanošću. Ova je knjiga alat namijenjen roditeljima i nastavnicima kako bi u nepredvidljivim vremenima mogli donositi osobne odluke i bolje se snalaziti u školskoj svakodnevnici, odnosno, školom kakva je danas. Osim toga oslikava i promjene koje bi se trebale dogoditi u školama kako bi one mogle udovoljiti zahtjevima koji nas čekaju kao društvo. Te promjene nipošto ne zahtijevaju višegodišnja restrukturiranja, izmjene nastavnih planova ili školske reforme kao što mnogi misle. One se prije svega tiču suradnje među ljudima u školi, na prvom mjestu, nastavnika i učenika.

Stranice koje slijede precizno iznose analize, prijedloge i provokacije Jespera Juula na temu školstva, a sadrže i dijaloge između obiteljskog terapeuta i zabrinutih roditelja kao i dva razgovora koja je vodio sa školskim psihologom i osnivaateljem demokratske škole. U njima se prije svega zalaže za učenike, ali ne i protiv nastavnika. U svom pledoajeu protiv daljnjeg prihvaćanja postojeće

situacije u školama, Juul opisuje elemente koji su potrebni za novu školu – kako ona ne bi i dalje ostala institucija koja djeci uništava urođenu želju za učenjem. Naš školski sustav obilježen je sve većim pritiscima i potpunim orijentiranjem na uspjeh, tako da istinsko razumijevanje nastavne građe, prijenos kompetencija i ljudski odnosi pate sve više. To stvara frustrirane, rezignirane nastavnike koji na druge prenose pritisak, i očajne roditelje i djecu kojima su ocjene i domaće zadaće postale teme koje izazivaju najviše stresa i sukoba.

Juul postavlja, za roditelje i za nastavnike, neugodno pitanje zašto se žale na sustav, ali ga i dalje poslušno podržavaju kao da je, prema njegovim riječima, »prirodna pojava s kojom se, eto, moramo pomiriti«. On ohrabruje roditelje kako bi na druge prestali prebacivati obvezu mijenjanja paradigmi i kako bi prestali čekati političare da se pobrinu za promjene.

Jesper Juul, koji je studirao povijest i religiju, i bavi se izobrazbom nastavnika, u jednom je razgovoru netom prije izlaska ove knjige istaknuo: »Želim pojasniti da se naše škole moraju odreći iluzije da su odgovorne samo za glave učenika, a da su za ostatak odgovorni roditelji. Škole i nastavnici toliko su značajan, utjecajan i izravan sastavni dio života djece i njihovog osobnog i društvenog razvoja da je vrijeme da preuzmu odgovornost za to. To je moguće samo u bliskoj suradnji s roditeljima i učenicima i mora se bazirati na međusobnom, osobnom povjerenju, ako želimo postići uspjeh. Djeca moraju biti uključena, i njihov se glas mora uzeti u obzir. I djeca i roditelji trebaju otvoreni i iskren poziv nastavnika jer dobrobit djece ovisi o dobrom odnosu »njihovih« odraslih.

Pritom ne govorimo o ljubaznom i korektnom odnosu nego onom koji može podnijeti i sukobe i krize, i koji vode nastavnicima.«

No onaj tko očekuje da će u ovoj knjizi otkriti metodu kojom će školu brzo izliječiti, bit će razočaran. Kao i u praksi Jespera Juula, ova knjiga nije uputa kako bi se u »pet jednostavnih koraka« izgradila dobra škola. Tko to očekuje, može već ovdje prestati čitati. Naprotiv, ova je knjiga dragocjen vodič roditeljima, nastavnicima, ravnateljima škola, kao i odgovornim osobama u ministarstvima, kako pripremiti put za suvremenu školu koja priznaje ono što sustavna istraživanja dokazuju već od ranih šezdesetih godina: odnosna razina određuje sadržajnu razinu.

Veliki dio (80%) procesa pri rješavanju problema među ljudima odvija se na odnosnoj razini, istaknuo je prof. dr. Paul Watzlawick već prije pedeset godina. No dosad smo u školama pokušavali isključiti odnosnu razinu. Stručna kompetencija učitelja kao i njegove metodičke sposobnosti (zainteresiranost učenika za školu) su doduše nužni, ali nikako nisu dostatni kako bi se osigurala kvalitetna nastava. Prema Watzlawicku, o njima, u najboljem slučaju, ovisi 20% uspješnosti nastave. Osamdeset posto učinkovitosti nastave – uspjeh učenika u nastavi – primarno se definira kvalitetom odnosa između nastavnika i učenika. Preduvjet za uspješnu nastavu u najboljem smislu riječi je dobar, povjerljiv odnos između nastavnika i učenika.

Činimo škole složenijima no što bi trebale biti.

Pogledajmo što se događa nakon škole: »Sve provjere znanja koje mladi ljudi još imaju pet godina nakon

završetka škole, svode se na to da školski sustav ima razinu korisnosti koja ne stremi dalje od nule«, konstatira neurolog prof. dr. Gerhard Roth, nekadašnji predsjednik Njemačke nacionalne zaklade za stipendiranje. Izdanja »Dana njemačke industrijske i trgovinske komore« potvrđuju da gotovo polovica poduzetnika pridaje veću vrijednost »dobrim osobnim i društvenim kompetencijama« nego školskim uspjesima. »Sposobnost timskog rada je za 71% poduzetnika i voditelja ljudskih resursa najznačajnija kompetencija koju očekuju od fakultetski obrazovanih zaposlenika, 63% poduzetnika navodi samostalan rad kao jednu od najznačajnijih kompetencija, slijedi je spremnost na zalaganje (60%) i komunikacijske vještine (59%).«*

Sadržajni prijenos gradiva očigledno se precjenjuje. Stoga su nužne mjere za razvoj nastavnčkih kompetencija u odnosima, jačanje njihove samosvijesti i razvoj osobne i stručne kompetencije vođenja. Juul iscrpno imenuje ove točke u nastavku knjige i konkretno ih potiče, osobito preuzimanje odgovornosti za kvalitetu odnosa u razredu.

Pritisak, nepovjerenje i kontrola: ovi su elementi dio radne svakodnevice prevelikog broja nastavnika i učenika – istraživanja govore o šezdeset posto ili više. Svi psiholozi rada znaju: to su okolnosti od kojih se obolijeva. Neurolog prof. dr. Gerald Hüther o tome piše: »Svaki oblik pritiska uvijek vodi k povratku na već prokušane strategije. Katkad čak i na reakcije koje su bile zabranjene već u ranom djetinjstvu, i – kad je situacija osobito ozbiljna – čak i na anarhističke reakcije.«

* Preuzeto od http://www.career.uni-hannover.de/imperia/md/content/careerservice/dokumente/dihk_erwartungenderwirtschaftanhochschulabsolventen.pdf

Zdrave okolnosti, naprotiv, znače vidjeti smisao u vlastitoj djelatnosti, iskusiti vlastitu djelotvornost i veliko područje rada za djelovanje, imati osjećaj da niste prepušteni samima sebi, te transparentnost. Naši nastavni planovi ostvaruju suprotno: potiču bulimijsko učenje (nabacati kratkoročno znanje kako bi ga se brzo opet izbacilo i naposljetku zaboravilo) i zahtijevaju održavanje ispita po zapovijedi, a ne nakon što su djeca usvojila gradivo. (Argumenti koje sam čuo u vezi toga su: »Pa ne može se naposljetku čekati na svakog pojedinačno. Trebaju nam transferni zadaci zbog selekcije, zar će svi studirati nakon što svi sve shvate i imaju bolje ocjene? Mora biti i loših učenika kad ima i dobrih.«) Moramo tu još štošta naučiti.

Nastavnici koji žele uspostaviti kontakt s mladima koje imaju pred sobom, isprva bi trebali izgraditi čvrstu vezu prije negoli djeca od njih mogu nešto smisljeno naučiti. Svi omiljeni nastavnici djece to znaju, upravo takvo ponašanje ih čini omiljenima. Znanje o značaju odnosa – kako bi se moglo učiti – jedva se prenosi i potpuno podcjenjuje u obrazovanju nastavnika. Loše pripremamo nastavnike za stvarnost u našim školama. I naše škole loše pripremaju djecu na život. Škole su izgradile umjetan prostor koji gotovo i nema veze s poslovnim svijetom »tamo vani«. Primjer za to su mnogobrojni maturanti koji izravno nakon mature odlaze na studij i koji bi nakon dovršetka studija rado izbjegli praksu jer osjećaju, ili već znaju, da će se na poslu od njih tražiti sposobnosti koje nisu stekli. U istoj su situaciji i mnogobrojni nastavnici.

Previše mladih već je odavno izgubilo povjerenje u odrasle, a škola je pritom odigrala neslavnu glavnu ulogu. Zadatak je svih nas da obnovimo to povjerenje. Druš-

tvo koje se pretvara da ne treba velik dio svojih mladih paralizira samo sebe i odgaja vlastite rušitelje. Društvo koje prisiljava svoju djecu u školama i želi ih pretrpati nastavnim planovima, i koje ne može podnijeti pitanje čemu oni služe, pokazuje ignoranciju spram škole i učenja općenito.

Pritom je nedostatak dobrog vođenja eklatantan. Postoje ljudi koji su na vodećim položajima i postoje ljudi koji vode. Rukovodioci imaju poziciju koja uključuje moć i autoritet. Ali nas inspiriraju ljudi koji doista vode! Takve nastavnike ne slijedimo jer moramo, nego jer želimo. Djeca znaju: ova osoba se ophodi prema meni tako da se ne moram osjećati lažnim, od nje dobivam nešto što omogućava moj rast. Od njega/nje želim učiti.

No nastavnici su naučili govoriti učenicima: »Problem s tobom jest...«, te razvili bogat rječnik kako bi drugim ljudima mogli priopćiti što s njima nije u redu. Pritom je svaka vrsta jezika koja drugima zvuči poput kritike samo tragičan izraz za to da oni nisu zadovoljili vlastite potrebe. Smjesta bismo trebali prestati međusobno se posramljivati.

Usredotočenost na deficite i razvoj kompetencija u odnosima međusobno su nespojivi stavovi. Učenje treba susretljive i povjerljive odnose, treba ohrabrivanje i priznanje. Tako nastaje veselje pri učenju. To veselje je potrebno kako bi se preživjela teška vremena, kad djeca uče činiti stvari koje ne vole.

Jedino škola može promijeniti sebe — jedino, ali ne i sama. Sustav je postao previše krut, trom i defenzivan. Promjene moraju doći od uključenih nastavnika, roditelja i učenika. Oni koji imaju koristi od toga dosad su

se oslanjali na nejedinstvo uključenih. No nužda će nas zbližiti, to pokazuju mnoge inicijative kao i organizacija Familylab s daljnjom izobrazbom pedagoga.

Ova knjiga ohrabruje roditelje da od političara prestanu očekivati uvođenje promjena. Ona ohrabruje roditelje i nastavnike na suradnju i ohrabruje roditelje i nastavnike da učenike shvate ozbiljno kao sugovornike i suigrače u tom sustavu. Pritom pokazuje konkretne putove kojima se može krenuti. Tko za sebe kao angažiranu učiteljicu ili kvalificiranog učitelja traži ohrabrujući način ophođenja s jednim od najljepših poslova na svijetu, pronaći će na ovim stranicama inspiraciju koja je nužna kako bi se škole i zajedničko učenje iznova definirali i kako bi sami postali aktivni u svom okruženju.

Mathias Voelchert

Osnivač i voditelj organizacije
Familylab u Njemačkoj

Škole pod pritiskom

Škole, osobito škole u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj nalaze se u dubokoj krizi, a pritom vjeruju da su djeca i njihovi roditelji uzrokovali tu krizu. Kad sam prije petnaestak godina započeo s radom u Njemačkoj, nisam znao što učiniti s riječju pritisak na koju sam uvijek iznova nailazio. No nakon što sam se sve učestalije susretao s roditeljima, djecom i mladima, sve sam jače osjećao pritisak na vlastitoj koži. To je bio fenomen s kojim se nikad dotad nisam bio susreo na sličan način u Danskoj i drugim skandinavskim zemljama.

Danas moram utvrditi da na čitavom njemačkom govornom području vlada pritisak. Svima bi trebala biti jasna činjenica da je takvo stanje dugotrajno neodrživo, jer pritisak stvara protupritisak, izaziva dakle – ne samo u fizici – otpor, i tako pritisak postepeno raste u beskraj.

Pritisak je fenomen s kojim se nikad dotad nisam bio susreo na sličan način u Danskoj i drugim skandinavskim zemljama.

Taj pritisak nije samo osuđen na propast, nego je i izuzetno nezdrav jer opterećuje međuljudske odnose, osobito one među roditeljima i djecom, te utječe na samosvijest djece.

Svaki put kad kažemo svojoj djeci da moraju bezuvjetno udovoljiti zahtjevima škole jer će inače postati osobe bez budućnosti, ubijamo njihov unutarnji glas i onemogućavamo razvoj njihove samosvijesti.

Samosvijest (ili osjećaj vlastite vrijednosti) je, za razliku od samopouzdanja, egzistencijalna kvaliteta. Ona odražava naše znanje i doživljaj o tome tko smo. Zdravo izraženu samosvijest doživljavamo kao osjećaj mirovanja u samima sebi, osjećaj potpune ugone. Manjak samosvijesti doživljavamo kao stalan osjećaj nesigurnosti, samokritičnosti i krivnje. Zdrava samosvijest nam govori da smo u redu i vrijedni već i zbog toga što postojimo. Samopouzdanje, s druge strane, govori o našim konkretnim sposobnostima i vještinama, o onome što možemo učiniti i ostvariti. (Budući da mi je razlikovanje samosvijesti i samopouzdanja toliko važno, vratit ću se na tu temu u jednom od sljedećih poglavlja.)

Ne postoji dijete koje prvih nekoliko školskih godina ne želi usrećiti svoje roditelje.

Nije ni čudo da je osjećaj samosvijesti ugrožen kod djece koja su izložena pritiscima u školi. Zato bi se trebala imati jasna slika o tome da djeca svoje roditelje žele bezuvjetno usrećiti. Ne postoji dijete koje prvih nekoliko školskih godina ne želi usrećiti svoje roditelje. Kad u tome ne uspije, razlog tome svakako nije zato jer je lijeno ili »nemoguće« ili više ne voli svoje roditelje.

Pritisak je izraz nepovjerenja, a pritom je za razvoj samosvijesti kod djece i mladih najvažnije povjerenje, povjerenje, i još jedanput, povjerenje. Pritom nije riječ o povjerenju da će djeca učiniti ono što roditelji očekuju od njih, nego o povjerenju da će u okviru svojih osobnih iskustava donijeti najbolju moguću odluku – što uključuje i donošenje pogrešnih odluka.

Stoga predlažem organiziranje školskih zabava jedanput, dvaput godišnje kako bismo njima iskazali svoje povjerenje u to da naša djeca daju sve od sebe.

Djeca žele učiti

Nedavno sam se sastao s jedanaestogodišnjom djevojčicom i njezinim roditeljima. Kad sam pitao roditelje o čemu žele razgovarati, djevojčica je odgovorila da joj se čini kako je riječ o njoj, ali da bi ona radije sama rekla svoje mišljenje. Istaknula je da ima problem s kojim joj vjerojatno neću moći pomoći. Kad sam je pitao koji je to problem, odgovorila je: »Mrzim svoju školu, ali obožavam učiti!«

Potom je precizno objasnila zašto mrzi svoju školu. Ne ulazeći u detalje, mogu reći da bih i ja na njezinom mjestu mrzio tu školu. Ipak svakodnevno odlazi tamo poput industrijskog radnika.

Uvijek iznova mi je strašno otkriti kako bistra djeca puna životne radosti, inteligencije i dobrih predispozicija, svakodnevno pate. Problem nisu loši nastavnici nego opće raspoloženje i atmosfera u kojoj se uči, a oni se jedino mogu opisati kao neljudski.

Druga djeca kažu da ne vide smisao u odlaženju u školu i da ne žele učiti. Pritom u čitavom svom životu nisam naišao ni na jedno dijete koje u biti nije voljelo učiti. Osim toga, na početku svojeg rada na Kempler institutu (institut za obrazovanje i savjetovanje o kompetenciji u odnosima) radio sam deset godina s odraslim osobama koje su samo kratko pohađale školu ili su je prijevremeno napustile. I ovdje je situacija bila ista: Kad smo te odrasle osobe, među kojima je bio velik broj samohranih majki, pitali za njihove želje, u pravilu bi odgovorile da prije svega žele završiti školovanje. Svi su iznova željeli ići u školu, iako su ih uz školu vezivala strašna, djelomično traumatična iskustva.

No dan, dva prije samog početka školske godine često bi me nazivali i odustajali zbog osjećaja obeshrabrenosti. Zato smo se odlučili organizirati neku vrstu tečaja kako bismo ih pripremili za školovanje i kako bi nakon toga bili u stanju svladati svoje strahove i suočiti se s novim nastavnicima i školom. Naime, u istoj se situaciji, neprestanom svladavanju strahova i nesigurnosti, nalazi bezbroj djece!

No ono što me u vezi nevolja u školi najviše iznenađuje je činjenica da se roditelji nijemo podređuju trenutačnom stanju i sveprisutnom pritisku. I oni pate zbog njega i žale se, no i dalje ga prenose na svoju djecu, kao da je riječ o prirodnoj pojavi s kojom se moraju pomiriti.

Taj stav se čini još neshvatljivijim uzevši u obzir činjenicu da situacije pune napetosti u našim školama prije svega beskorisnom stresu izlažu odnose između roditelja i djece. Odnosi su poput pojedinačnih stanica našeg

tijela. Ako su dovoljno dugo izloženi stresu, oštećuje se njihovo funkcioniranje.

Situacije pune napetosti u našim školama beskorisnom stresu prije svega izlažu odnose između roditelja i djece.

Pravo na obrazovanje umjesto obaveznog školovanja

Kako bismo ublažili atmosferu vezanu uz pitanje škole, prvo bismo trebali uvidjeti da je obavezno školovanje koje postoji u Njemačkoj relikv starih vremena, i da bi ga trebalo nadomjestiti pravom na obrazovanje. Primjerice, u današnje se vrijeme više ne treba prisiljavati stanovništvo da šalje svoju djecu u školu. Naprotiv, pravo na obrazovanje bilo bi značajan simbol jednakosti svih sudionika.

Zanimljivo je da naše društvo, koje se tijekom svog razvoja sve više demokratiziralo, u današnje vrijeme sve više razmišlja o prisili, posljedicama i zabranama. To se naravno ne tiče samo zemalja njemačkog govornog područja. Za svog nedavnog posjeta Sloveniji i razgovora s iskusnim, upućenim novinarima, otkrio sam ponešto o novim osnovnim načelima slovenskog ministarstva obrazovanja: više pravila, više granica, više posljedica.

Trebali bismo uvidjeti da je obavezno školovanje suvišan relikv prošlih vremena i da bi ga trebalo nadomjestiti pravom na obrazovanje.

Iznenadujuće je koliko i tužno da roditelji i stručnjaci s područja školstva, a ne samo političari, rado vraćaju vrijeme unazad. Najradije bi se vratili školama sa svim njezinim pravilima, prisilama i kaznama koje sam i ja doživio kao dijete. No jesu li naše tadašnje škole bile uspješne? Nimalo! Bilo bi katastrofalno da je već tada postojala Pisa studija. Većina političara ionako je usredotočena samo na rezultate istraživanja školskog sustava koje se provodi svake tri godine, jer ih potom mogu lako iskoristiti za vlastite ciljeve.

Šangaj je 2009. godine prvi put sudjelovao u Pisa studiji i odmah zauzeo prvo mjesto. Otad je nepregledan broj političara iz područja obrazovanja posjetio tu istočnokinesku luku »kako bi učio od Šangaja«, kao što je često bilo istaknuto. Od kineskih vlasti, dakako, nisu čuli istinu, to jest, činjenicu da sedam posto svih školaraca do desete godine života počini samoubojstvo. Ovo je, bez sumnje, drastičan primjer za to koliko malo Pisa studija ponekad govori o kvaliteti obrazovnog sustava.

Ako još uvijek gajite sumnje, preporučit ću Vam iznimno zanimljivu knjigu *Majka uspjeha: Kako sam odgojila pobjednike* autorice Amy Chua. Ona pokazuje da je gospođa Chua ostvarila baš ono u što vjeruje u vezi odgoja. Pritom je sa svojom prvom kćeri činila strašne stvari koje nikad ne bih preporučio. Ali probila se sa svojim vrijednostima i nazorima: »Ne želim imati lijenu američku djecu, nego marljivu kinesku djecu.« No kad je sa svojom drugom kćeri pokušala primijeniti isti princip, mlađa joj je kći pokazala srednji prst, a gospođa Chua je prvi put u životu uvidjela: Možda je svako dijete drugačije? Možda se sa svakim djetetom mora postupati

drugačije? Ista pravila ne vrijede ni za dva djeteta u istoj obitelji. Industrijska, kolektivistička rješenja za škole nisu provediva. Ne postoji alternativa: Moramo uzeti u obzir pojedinca.

Gubitak zajedničkih vrijednosnih predodžbi

Činjenica da Europom trenutno puše neokonzervativni vjeter kojeg prate zahtjevi za uvođenjem još više granica, kazni i posljedica, možda ima veze i s općom nesigurnošću po pitanju odgoja, tako da u današnje vrijeme gotovo više ne postoji konsenzus o tome što je ispravno, a što je pogrešno. Još je prethodna generacija živjela u relativno izoliranom društvu koje je u velikoj mjeri dijelilo iste vrijednosne predodžbe. Između pitanja odgoja u obiteljima – u kojima su skoro svi povlačili iste granice – i odgoja u vrtićima i školama, vladala je prilična sloga. Odrasli su tada bili sigurniji u to što je »ispravan« odgoj. Ako bi se ipak našli u nedoumici, naišli bi na široku potporu svojih odgojnih metoda u obiteljskim i prijateljskim krugovima. Većina odraslih bila je uvjerenja da se djeca moraju naučiti uklopiti i podrediti – u slučaju nužde, uz pomoć kazni i nasilja.

Mislim da si u odgoju više ne možemo priuštiti »to se ne radi« ako stremimo zdravim međuljudskim odnosima.

Kad sam roditelje kao dvanaestogodišnjak pitao mogu li s prijateljima posjetiti Jazz klub, dočekalo me odmahivanje glavom puno nerazumijevanja i jasan odgovor: »Ne dolazi u obzir!« Nakon što sam se drznuo pitati za objašnjenje, podučili su me na sljedeći način: »To se ne radi u tvojim godinama, i gotovo!« Zatim sam njihovu tvrdnju mogao provjeriti kod svojih prijatelja i utvrditi da su očito bili u pravu. Nikome nije bio odobren odlazak u Jazz klub.

Mislim da si u odgoju više ne možemo priuštiti »to se ne radi« ako stremimo zdravim međuljudskim odnosima. »To se ne radi« stvara golemi pritisak jer obmanjuje apsolutnim autoritetom.

Nedavno su u norveškoj TV emisiji intervjuirali majke i očeve. Mlada majka petomjesečne bebe istaknula je kako voli peciva od bijelog brašna i da ponekad djetetu da komadić, iako to ne bi trebala činiti. Imala je grižnju savjesti, iako je naša generacija konzumiranje proizvoda od bijelog brašna posve očigledno preživjela. No ako nutricionisti od nas dovoljno dugo zahtijevaju da jedemo proizvode od cjelovitih žitarica, jer su oni vjerojatno zdraviji, u nama raste osjećaj pritiska koji nam šteti.

U švedskoj sveučilišnoj bolnici, Karolinska Institutet, utvrdili su da se broj pacijenata u dobi od četiri do četrnaest godina, koji pati od teških psihosomatskih poremećaja, povećao za tristo i osamdeset posto unutar nekoliko posljednjih godina, što znači da djeca više ne žele sudjelovati, iako pritisak od kuće ne jenjava. Toj djeci je doista loše.

Prema jednom švedskom istraživanju, učenici koji odbijaju ići u školu državu godišnje koštaju četiri milijuna

aura. Ali zašto političari odgovorni za obrazovanje ne razgovaraju s političarima odgovornima za zdravstvo? Jer političari s područja zdravstva na upozorenja o porastu zdravstvenih troškova odgovaraju da ne smijemo pušiti i jesti peciva od bijelog brašna. Ili su toliko naivni i vjeruju da je porast zdravstvenih troškova vezan uz peciva od bijelog brašna, ili lažu.

Svoje glavci umjesto primatelja zapovijedi

Škola i dalje nalikuje tvornici iz vremena (ekonomskog) industrijskog procvata. Nekoć se govorilo da se ne treba razmišljati nego raditi. No treba li naše društvo doista djecu koja funkcioniraju kao poslušni radnici? Koja čine sve što im kaže šef? Koja utrpavaju što više gradiva u sebe kako bi ga pri sljedećem testu na zapovijed ispljunuli i odmah nakon toga zaboravili?

Gospodarstvo u današnje vrijeme ne treba poslušne primatelje zapovijedi, nego odgovorne, snažne osobe koje su kreativne i koje mogu samostalno donositi odluke.

Stručnjaci raznih grana industrije na upite o tome odgovorit će da uopće ne postoji potražnja za takvom djecom. Oni ne trebaju poslušne primatelje zapovijedi, nego odgovorne, snažne osobe koje su kreativne i koje samostalno mogu donositi odluke. One koji razmišljaju, imaju originalne ideje i koji su neprilagođeni. Sad trebamo

takve ljude kako naše društvo ne bi samo preživljavalo, nego dobro živjelo.

No umjesto toga vodimo beskrajne rasprave o strožim pravilima i posljedicama, koji su u najvećem broju slučajeva sinonimi za kažnjavanje, ali samo zvuče blaže.

Odgojni zadatak škole

Činjenica je, pa čak i zakonski utvrđeno da su škole odgovorne za osobni i društveni razvoj svojih učenika. To znači da škole, kao i jaslice i vrtići imaju odgojni zadatak.

Djeca u dobi od jedne do petnaest godina posljednjih su trideset godina kod nas u Skandinaviji u prosjeku provela dvadeset i šest tisuća sati u ustanovama za prisilni smještaj. Nekima bi sintagma ustanova za prisilni smještaj mogla zvučati pretjerano, no ja je rabim svjesno kako bih razjasnio da djeca s obzirom na mjesto svog boravka nemaju izbora. Oni moraju odlaziti na ta mjesta, i ne mogu birati ni ostalu djecu, ni odrasle pa ni pedagoške smjernice. No to nije sve. Sljedećih četrnaest godina ne preostaje im ništa drugo nego biti poslušni jer će im tad reći da dobro »funkcioniraju«.

U takvom su društvu pedagozi i odgajatelji isto toliko odgovorni za djecu koliko i roditelji jer djeca više vremena provode sa stručnjacima nego s majkom ili ocem.

Nekoć smo si mi nastavnici – jer i ja sam nastavnik – postavljali pitanje ne bismo li djecu osim podučavanja nastavnog gradiva trebali i odgajati. No to pitanje je u biti suvišno jer svatko tko se bavi djecom neminovno ih

i odgaja. Svatko tko provede makar samo pet minuta s nekim djetetom, odgaja ga svojom prisutnošću i primjerom, bez obzira povede li se pritom razgovor ili ne.

Svatko tko provede makar pet minuta s nekim djetetom, odgaja ga svojom prisutnošću i primjerom.

Za što su nadležni roditelji?

Po mojem su mišljenju najvažniji sveobuhvatna briga i razumijevanje. Ustanovili smo da djecu u dobi ispod pet ili šest godina ustvari ne treba odgajati nego ih pratiti s puno razumijevanja. Tome treba dodati vrstu vodstva koju u današnje vrijeme obično izjednačavamo s odgojem, jer ne postoji ni najmanja sumnja u to da je djeci potrebno vodstvo odraslih.

Djeca će se loše razvijati u obiteljima i drugim odnosima u kojima su lišena vodstva. No odlučujuće pitanje je i dalje kakvo bi to vodstvo trebalo biti. Vrsta odgoja koja je bila uobičajena prije stotinjak godina i osigurala roditeljski autoritet putem kritike, korigiranja, kažnjavanja, nasilja, u međuvremenu je modernizirana i humanizirana.

Djeca će se loše razvijati u obiteljima i drugim odnosima u kojima su lišena vodstva.
No odlučujuće je pitanje i dalje kakvo bi to vodstvo trebalo biti.